

TÜRK KÜLTÜRÜ, TÜRKİYE'DE KÜLTÜR PLANLAMASI VE SİYASET

PROF. DR. NECATİ DEMİR*

*Cihân-âra cihân içindedir ârâyı bilmezler,
O mâhîler ki deryâ içredir deryâyı bilmezler
(Hayalî)*

Giriş

Türk kültürü uzun bir geçmişe, muazzam bir zenginliğe ve köklü bir yapıya sahiptir. Türk kültürünün her unsuru ayrıca dünya mirasıdır. İhmal edilen, unutulmuş, kaybolan her unsur; Türk kültür zenginliğinin bünyesini zayıflatırken dünya kültür mirasının da aşınmasına yol açmaktadır. Türklerin bulunmadığı bir dünya düşünülemediği gibi Türk kültürünün zenginleştiği dünya kültürü hep zayıflığını hissettirecektir.

Türkçe, yaklaşık bin üç yüz yıldır gelişmiş bir bilim dilidir. Büyük bir ihtimalle yazılı metinlerine ulaşamadığımız bin üç yıl öncesinde de bilim diliydi. Günümüzde Türk dili / Türkçe, konuşanların sayısı bakımından dünyanın beş büyük dilinden biridir. 12 milyon km²lik bir alana doğal olarak

Türkçe, yaklaşık bin üç yüz yıldır gelişmiş bir bilim dilidir. Büyük bir ihtimalle yazılı metinlerine ulaşamadığımız bin üç yıl öncesinde de bilim diliydi.

* Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

yayılmıştır. Çalışmak veya diğer sebeplerle göç eden Türkler ile Türkçe, dünyanın her köşesinde konuşulan ve yazılan bir dil durumuna gelmiştir.

Türk kültürü ile ilgili pek çok çalışma yapılmış, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sına Türk kültürü ile ilgili maddeler konulmuş, Türk kültürü ile ilgili bir bakanlık ve kurum da kurulmuştur. Bütün bunlara rağmen Türkiye'de bir kültür planlaması olmadığı için kültür ile ilgili yapılan çalışmalar, rotasız gemi gibi ortada durmaktadır. Durumu daha iyi anlamak için Türkiye'deki kültür ile ilgili çalışmalara bir göz atmak gerekmektedir.

1- Atatürk Dönemi'nde Türk Kültürü

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, 10. Yıl Nutku'nda; "Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. *Bu işlerin en büyüğü, temeli, Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti'dir.*" sözleri ile Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini, tartışılmayacak bir biçimde, "*Türk kültürü*" olduğunu açıkça beyan etmiştir. Atatürk, Türk kültürününün araştırılmasını, öğretilmesini, yaygınlaştırılmasını çok önemsemiş; konusu geldiğinde söylem ve demeçlerinde bunu açıkça vurgulamıştır. Bununla da kalmayarak Türk kültürününün araştırılması ve geliştirilmesi için 1924'te İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsünü, 1931'de Türk Tarih Kurumunu, 1932'de Türk Dil Kurumunu, 1935'te Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesini kurmuş; bu kurumların çalışmaları ile yakından ilgilenmiştir.

Atatürk; üzerindeki Arap, Fars ve Batı baskısını kaldırarak Türk kültürünü de bağımsız yapmak için bir başlangıç yapmıştır. Atatürk Döneminden sonra kültür konusundaki yürüyüş, genellikle, Atatürk'ün sağlam temelleri üzerinde devam etmiştir. Konu detaylı incelendiğinde bir makale boyutunu aşacağı için kültür ve siyaset ilişkisinde son dönemler üzerinde durmak gerekecektir.

2- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Türk Kültürü:

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sında (Değişik: 3/10/2001-4709/1 md.) "*Her Türk vatandaşının bu Anayasa'daki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu*" belirtilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının 62. maddesi yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları için "*Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır*" şeklinde düzenlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile ilgili 134. maddesi şöyledir:** “Atatürkçü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkılaplarını, **Türk kültürünü**, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Atatürk'ün manevi himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Başbakanlığa bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezinden oluşan, kamu tüzelkişiliğine sahip “Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu” kurulur. Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen mali menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun; kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dahil kurumlar üzerindeki yetkileri kanunla düzenlenir.”

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey ilgili 166. maddesi: “**Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı**, özellikle sanayinin ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak devletin görevidir. Planda millî tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengelyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir” şeklindedir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sında, “Atatürkçü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkılaplarını, **Türk kültürünü**, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayınlar yapmak” görevi yalnızca Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumuna (Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi, Atatürk Araştırma Merkezi) verilmiştir. Bununla birlikte, kanunlarla, *Kültür ve Turizm Bakanlığı* ve *Millî Eğitim Bakanlığının* Türk kültür değerlerini araştırmak, geliştirmek, korumak, yaşatmak, değerlendirmek, yaymak, tanıtmak, benimsetmek görevi verilmiştir. Üniversitelerin ilgili bölümleri, Vakıflar Genel Müdürlüğü de Türk kültürünü geliştirmek için çırpınmaktadır. Resmî kurumların yanında Türk kültürünü geliştirmek ve daha ilerilere götürmeyi kendisine görev bilmiş pek çok sivil toplum örgütü de bulunmaktadır. *Türk Ocağı*, bunlar içerisinde önemli bir

Resmî kurumların yanında Türk kültürünü geliştirmek ve daha ilerilere götürmeyi kendisine görev bilmiş pek çok sivil toplum örgütü de bulunmaktadır. *Türk Ocağı*, bunlar içerisinde önemli bir yere sahiptir. Kültür vakıfları ve kültür derneklerinin sayısı burada yazılamayacak kadar çoktur.

yere sahiptir. Kültür vakıfları ve kültür derneklerinin sayısı burada yazılamayacak kadar çoktur.

3. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun Kuruluşu ve Kuruluş Amaçları

11.8.1983'te 2876 sayılı Kanun'la kurulan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun kuruluş amacı şu şekilde belirtilmiştir: (2876 sayılı Kanun, madde 2) "Atatürkçü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkılaplarını, **Türk kültürünü**, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak, yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Ankara'da, Atatürk'ün manevi himayetlerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Başbakanlığa bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezinden oluşan, kamu tüzelkişiliğine sahip, "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu" kurulmuştur."

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun kuruluş ilkeleri de şöyle açıklanmıştır: (Madde 4) Yüksek Kurumun ve bağlı kuruluşlarının bütün hizmet ve faaliyetlerinde Anayasa çerçevesinde uygulanacak ilkeler şunlardır:

a. Millî Mücadele ruhu ve bilinci içerisinde; Atatürkçü düşünceye, Atatürk ilke ve inkılaplarına, Türkiye Cumhuriyeti'nin sonsuza kadar var olma şuuruna, kişilerin ve milletin refahına, toplumun mutluluğu inancına, *millî kültürümüzü çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma azim ve kararlılığına bağlı kalmak ve sahip olmak*,

b. Topluca Türk vatandaşlarının millî gurur ve iftiharlarda, millî sevinç ve kaderlerde, ortak ve bölünmez bir bütün hâlinde, *millî kültür ve ülkeler etrafında toplanmasını güçlendirecek doğrultuda hareket etmek*,

c. Millî dayanışma ve bütünleşmede Atatürkçü düşünce, Atatürk ilke ve inkılaplarını, *kültür, dil ve tarih değerlerini, birleştirici bir güç olarak göz önünde tutmak; bu değerlere karşı girilecek her türlü yabancı ve bölücü akımların bilimsel yoldan çürütülmesini esas almak*,

ç. *Kültür, dil ve tarihî değerlerimizin bilimsel yoldan ortaya çıkarılmasını, belgelenmesini, araştırılıp incelenmesini esas almak*,

d. Toplumda yaratılan bütün *maddi ve manevi kültür değerlerinin*; sürekli, düzenli ve kapsamlı bir şekilde birikimini ve gelecek kuşaklara aktarılmasını temel kabul etmek,

e. Millî bütünlük ve güvenlik gereklerini, millî ahlak değerlerini ve *millî gelenekleri koruyucu ve gözetici doğrultuda hareket etmek*,

f. Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkaracak, onu yüzü dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe erdirtirecek, kuşaklar arası anlayışta ve söyleyişte birleştirici yönde hareket etmek,

g. Türk tarihini ve Türkiye tarihini ve bunlarla ilgili konuları, Türklerin medeniyete hizmetlerini inceler ve elde edilen sonuçları yayarken, millî tarihimizin ve millî tarih değerlerimizin birleştirici bir güç olduğunu esas almak ve Türk milletini şanlı geçmişine yaraşan tarihinine sahip kılmak,

h. (Ek: 26/8/1993-KHK-519/1 md.) Atatürk ilke ve inkılaplarını, Türk dinini, Türk kültür ve medeniyetlerini, Türk tarihini, Türklerin medeniyete hizmetlerini, millî bütünlük anlayışı içinde, Türk Cumhuriyetleri ile Türklerin yoğun olarak yaşadığı diğer ülkelerde de tanıtmak ve yaymak, bunları bütün Türklüğe mal etmek için çalışmalar yapmak.

Ömrünü Türk kültürüne vakfeden nice nice bilim adamlarımız, öğretmenlerimiz ve kültür dostları vardır. Onların emeklerini gölgede bırakmak, görmezden gelmek hiç kimsenin harcı ve hakkı olamaz.

4. Türk Millî Eğitim Bakanlığının Türk Kültürü ile İlgili Amaçları

Millî Eğitim Bakanlığının kültür ile ilgili genel amaçları şu şekilde belirtilmiştir (Madde 2): Türk milletinin bütün fertlerini; **“1. Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasa’da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlaki, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; insan haklarına ve Anayasa’nun başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek”;**

(Madde 10): **“Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk inkılap ve ilkeleri ve Anayasa’da ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır. Millî ahlak ve millî kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir”.**

(Madde 13): **“... Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle görevli eğitim kurumları gereğince donatılıp güçlendirilir, bu yöndeki çalışmalar maddi ve manevî bakımdan teşvik edilir ve desteklenir”.**

(Madde 14): **“Millî eğitimin gelişmesi iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak, eğitim-insan gücü- istihdam ilişkileri alınmak suretiyle, sanayileşme ve tarımda modernleşmede gerekli teknolojik gelişmeyi sağlayacak mesleki ve teknik eğitime ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir.”**

5. Kültür Planlanmasının Genel Durumu

Bakanlıkların ve Anayasa ile görevlendirilmiş kurumların *Türk kültürünün araştırmak, geliştirmek, korumak, yaşatmak, değerlendirmek, yaymak, tanıtmak, benimsetmek* konusunda görevleri olduğu kuruluş amaçlarında açıkça belirtilmiştir. Bakanlıklar ve kurumların Türk kültürü konusunda büyük emekleri bulunduğu ve büyük kaynaklar ayırdığı hiç tartışılmayacak kadar açıktır. Zira

Türkiye’de bir kültür planlaması yapılmadığı tartışılmayacak kadar açıktır. O hâlde Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana çok emek ve kaynak sarf edilmiş; yani kültür ile ilgili çok çalışma yapılmış, ancak gereği gibi bir kültür planlaması yapılamamıştır.

Kültür Bakanlığının /Kültür ve Turizm Bakanlığının on binlerce yayını ve faaliyeti bulunmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı kurulduğu günden beri bütün kadrosuyla hem Türk kültürünü öğretmeye çalışmış hem de binlerce yayını bütün dünya ile paylaşmıştır. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile bağlı kurumların kurulduğu günden beri Türk kültürü konusundaki gayretleri ve hizmetleri gerçekten dikkate değerdir.

Ömrünü Türk kültürüne vakfeden nice nice bilim adamlarımız, öğretmenlerimiz ve kültür dostları vardır. Onların emeklerini gölgede bırakmak, görmezden gelmek hiç kimsenin harcı ve hakkı olmaz. Hepsinin önünde saygı ile eğilmek Türk ve insan olmamızın borcudur. Fakat Türk kültürünü geliştirmek ile görevli kurumların ve Türk kültürüne ömrünü adayan herkesin göz ardı ettiği bir konu vardır. Acaba Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir kültür planlaması yapmış mıdır? Bunu anlayabilmek için şu soruları bir cevaplamaya çalışalım:

1. Türk kültürü nelerdir, neleri içermektedir?
 2. Türk kültürü ne kadar araştırılmıştır, yeteri kadar araştırılmış mıdır?
 3. Türk kültürü ne kadar geliştirilmiştir, yeteri kadar geliştirilmiş midir?
 4. Türk kültürü ne kadar korunmuştur, yeteri kadar korunmuş mudur?
 5. Türk kültürü ne kadar yaşatılmıştır, yeteri kadar yaşatılabilmiş midir?
 6. Türk kültürü ne kadar değerlendirilmiştir, yeteri kadar değerlendirilebilmiş midir?
 7. Türk kültürü ne kadar yayılmıştır, yeteri kadar yayılabilmiş midir?
 8. Türk Kültürü ne kadar tanıtılmıştır, yeteri kadar tanıtılabilmiş midir?
 9. Türk kültürü ne kadar benimsetilmiştir, yeteri kadar benimsetilmiş midir?
- Bu sorulara hiç kimse cevap veremez... Bu sorulara cevap verebilmek mümkün değildir...

Dolayısıyla Türkiye’de bir kültür planlaması yapılmadığı tartışılmayacak kadar açıktır. O hâlde Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana çok emek ve kaynak sarf edilmiş; yani kültür ile ilgili çok çalışma yapılmış, ancak gereği gibi bir kültür planlaması yapılamamıştır.

6. Kültür Planlanmasının Temel Şartları

Türkiye’de bir kültür planlamasının yapılmasının ilk basamağı *Türk kültürü unsurlarının belirlenmesi* olmalıydı. Daha açık bir ifade ile *“Türk kültürünün unsurları nelerdir, neler Türk kültürü dairesi içerisine girmektedir, Türk kültürü içerisine giren unsurlar tek tek tespit edilip tasnif edilmeli, madde madde belirlenmeliydi. Hemen arkasından Türk kültürünün durumu değerlendirilmeli, ve planlanmalıydı. Kültür ile ilgili bütün çalışmalar, bir plan çevresinde ortaya konulmalıydı.*

Neyin Türk kültürü olduğunu belirlemeden kültürü araştırmak, geliştirmek, korumak, yaşatmak, değerlendirmek, yaymak, tanıtmak, benimsetmek mümkün değildir.

Sonuç

Öyle anlaşılmaktadır ki kurulduktan bu yana Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türk kültürünün planlamasına, öğretilmesine, geliştirilmesine çok kaynak ve emek harcamıştır. Bakanlıklar ve kurumlar kurmuş, kadrolar yetiştirmiştir. Ancak ilk yapması gerekeni hala yapmamıştır: *“Türk kültürünün unsurları nelerdir?”* sorusunun tam anlamıyla cevabı ortaya konulmamıştır.

Neyin Türk kültürü olduğunu belirlemeden kültürü araştırmak, geliştirmek, korumak, yaşatmak, değerlendirmek, yaymak, tanıtmak, benimsetmek mümkün değildir. Nitekim dünyanın en köklü kültürlerinden birisi Türk kültürü olmasına rağmen dünyada olması gereken yerde bulunmaması bunu göstermektedir.

Her şeyden önce; Türkiye Büyük Millet Meclisinin, Türk kültürünü koruma ve geliştirme ile ilgili kurumların ve ömrünü Türk kültürüne vakfedenlerin *“Türk kültürü nedir? Türk kültür unsurları nelerdir? Türk kültürü günümüzde ne durumdadır? Şimdiye kadar Türk kültürünü ne kadar araştırdık, geliştirdik, koruduk, yaşattık, değerlendirdik, yaydık, tanıttık, benimsettik? Beş yıl, on yıl, elli yıl, yüz yıl içerisinde Türk kültürünü ne kadar araştıracağız, geliştireceğiz, koruyacağız, yaşatacağız, değerlendireceğiz, yayacağız, tanıtaçağız, benimseteceğiz?”* sorularının cevabını bir an önce hazırlamaları gerekmektedir. Eksikler ve boşluklar belirlenmeli, yapılacak çalışmalar bir plan içerisinde ortaya konulmalıdır. Her çalışma bir eksikliği ortadan kaldırmalı, Türk kültürünü daha ileriye götü-

recek bir basamak olmalıdır. Yoksa herkesin emeği tarih içerisinde yok olup gidecektir. Bu durumdan önce politikacılar, sonra da kültür planlamasından sorumlu kurumlar sorumludur.

Türk kültürüne ömrünü vakfedenlerin layık olduğu yere gelmemesi, yaptıkları çalışmaların önemsenmemesi, dünya bilim adamları arasında önemli sayılamamasını sebebi, bu soruların cevabının olmayışıdır. Daha Türk kültürünün unsurlarının neler olduğunu belirlememiş bir anlayışın, değer bulması mümkün değildir. ■